

De Verenigde Staten en hun federale overheid

Commentaar op de stofomschrijving en een schematische weergave

Wat van vrijwel alle voorgaande edities van de examenstof gezegd kan worden, is ook waar met betrekking tot de allerlaatste stofomschrijving van het centraal schriftelijk eindexamen geschiedenis (oude stijl). Aan de ene kant een knap stuk werk dat op veel plaatsen uitnodigt tot zinvolle lessen over de interne verhoudingen en de groei naar supermachtstatus van Amerika; aan de andere kant een document met enkele jammerlijke omissies.

Jan van Oudheusden is geschiedenisdocent en oud-hoofdredacteur van Kleio; hij schreef onder meer *Een kleine geschiedenis van Amerika* (Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam 2012).

Amerika is altijd weer een dankbaar onderwerp voor de geschiedenisdocent. Gelukkig heeft de stofomschrijvingscommissie gekozen voor een brede benadering, zowel in tijd als in thematiek. De stof bestrijkt precies een eeuw. De keuze voor de periode 1865-1965 valt goed te verdedigen: vanaf 1865 konden de Verenigde Staten de wonden van de Burgeroorlog likken en vooruit kijken, zich richten op eigen groei en op zoek gaan naar een plaats in de wereld. De massaproductie, de groei van de infrastructuur, de aarzelende stappen op weg naar wereldmacht, de status van de zwarte bevolking, de roep om democratisering en de pogingen tot actieve wetgeving op sociaal-economisch terrein vormen enkele van de vele boeiende deelonderwerpen in deel een (1865-1918). In het tweede gedeelte (1918-1945) vormen de *Red Scare*, de (schijn)welvaart van de *twenties*, de *New Deal*, het isolationisme en de Tweede Wereldoorlog interessante focuspunten. In deel drie (1945-1965) zijn dat ondermeer de Koude Oorlog, de *Great Society* en het rassenvraagstuk. Haast stuk voor stuk onderwerpen waar de gemiddelde docent meer dan vertrouwd mee is. Hij kan dan ook zijn eigen accenten leggen, met steun van de stofomschrijving.

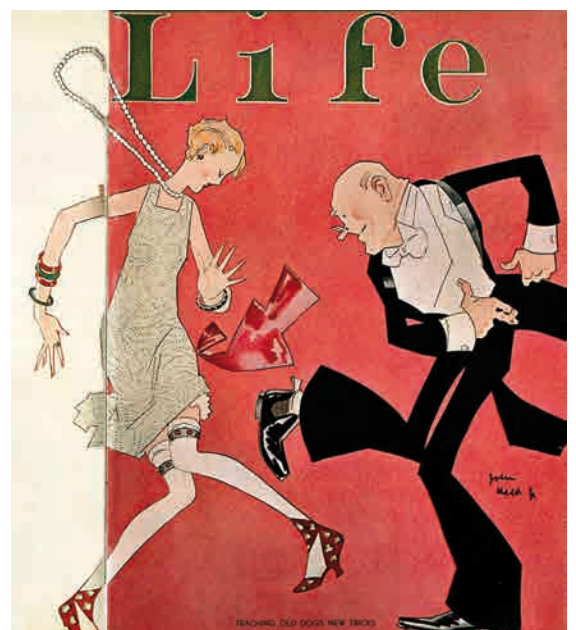
Drie verhaallijnen

De commissie heeft gekozen voor een drietal 'verhaallijnen'. Dit zal beslist de overzichtelijkheid en leerbaarheid van de leerstof bevorderen. Na een korte inleiding over de staatsinrichting richt de vraagstelling zich op:

- de industrialisatie en haar maatschappelijke en politieke invloed; de (nog altijd actuele) discussie tussen voorstanders van staatsonthouding en pleitbezorgers van actief overheidsingrijpen in de economie;
- de ontwikkeling van de burgerrechten, met name die rond de status van de zwarte bevolking;
- het buitenlands beleid van de Verenigde Staten, met name de machtsontplooiing die al in periode 1 zichtbaar is, vanaf de opening van Japan in 1853.

De stofomschrijving maakt het mogelijk om veel vergelijkingen door de tijd heen te maken. Ik noem maar een voorbeeld: de overeenkomsten en verschillen tussen de *Red Scare* van 1920 en het mccarthyisme van dertig jaar later.

John Held jr., illustratie voor het omslag van *Life* magazine, 1926: *How to do the Charleston, or teaching old dogs new tricks*. John Held was een van de bekendste illustratoren uit de roaring twenties.

Mijn jaarlijkse uitpluizerij van de stofomschrijving stemde mij tevreden met de evenwichtige en consequente structurering, en met de meeste van de gekozen deelonderwerpen. Helaas constateerde ik - samen met andere kritische lezers - dat de commissie enkele vitale thema's van de tafel heeft geveegd (kennelijk uit een op zich begrijpelijke beperkingsdrang). Haast geen woord wordt er gewijd aan het fenomeen immigratie, hoewel de massale instroom van goedkope arbeidskrachten uit Europa rond de vorige eeuwwisseling voor Amerika een belangrijke economische groeifactor betekende, en tegelijk de *Progressive Movement* bewoog tot acties en initiatieven (waarvan de immigrantenopvanghuizen wel staan vermeld). Het droeve lot van de indianen blijft geheel onvermeld, al had men dit aspect nog zo mooi kunnen inpassen in de verhaallijn van de groei van de spoorwegen en de betekenis van *Manifest Destiny*. Voor periode 1 en 2 vond ik het vreemd dat de militaire inspanningen die leidden tot de overwinning van de geallieerden onbesproken blijven. Hetzelfde geldt voor de te summiere aanduiding van de oorlog in Korea, overigens een van de aanjagers van het mccarthyisme. De positie van vrouwen in de Amerikaanse samenleving komt maar heel vluchtig ter sprake; hun oorlogsinspanningen 1941-1945 worden kort aangestipt. Nog wat kleinere opmerkingen:

- Misschien een kwestie van smaak, maar het consequent gebruik van de politiek hypercorrecte termen 'witten' en 'zwarten' irriteert mateloos, én het doet geen recht aan de gecompliceerde bevolkingssamenstelling van de Verenigde Staten. Zo krijg je gedachten van kort-door-de-bocht zinscombinaties, zoals: '*De zwarte bevolking gebruikte stakingen en demonstraties om voor haar rechten op te komen ... Groepen van witte arbeiders keerden zich ... tegen de zwarte bevolking, doordat zwarte arbeiders werden gebruikt om stakingen te breken.*' En nog zo'n exemplaar: '*In het algemeen weigerden witten en molesteerden ze zwarte betogers.*'
- De gepropageerde *Open Door Policy* met betrekking tot China werd al vóór en tijdens de Eerste Wereldoorlog door Japan gefrustreerd, en niet pas in de jaren dertig.
- Frankrijk behoorde in 1941 niet tot de geallieerde mogendheden, met wie Roosevelt de strijd aanbond tegen 'de fascistische landen' (bedoeld worden hier het keizerrijk Japan, nazi-Duitsland en het fascistische Italië).

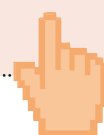

- Door de - bij nader inzien - onlogische cesuur van 1965 wordt het moeilijk om de *long hot summers*, *Black Power* én het inzakken van de burgerrechtbeweging van King expliciet te behandelen. 1968 was logischer geweest. Dat geldt ook voor de Vietnamoorlog: anno 1965 was er beslist nog geen sprake van massaal verzet in eigen land tegen die oorlog waarvan de tekst gewaagt.
- Helaas is geen enkele moeite gedaan om een enigszins representatieve, handzame literatuurlijst toe te voegen.

Maar vooruit! Aan de slag met dit boeiende onderwerp! De leerstof biedt voldoende interessante wetenswaardigheden voor boeiende lessen. Voor het gemak van mijzelf en de Kleio-lezer (en de leerlingen, waarom niet?) heb ik de hele stof vervat in een schema: drie tijdvakken, drie verhaallijnen (A, B en C), dus negen vakjes; plus een inleiding. Ik heb geprobeerd elke relevante bouwsteen uit de tekst in dit schema te plaatsen. Persoonsnamen staan **vet**, Engelstalige termen *cursief*. Ik heb niets toegevoegd van buiten de syllabus.

Hopelijk biedt het schema voldoende houvast en mogelijkheid tot naslag voor de collega's die binnenkort met het bijltje mogen gaan hakken. Ik wens hen en hun examenkandidaten veel vruchtbare lessen toe. ▶

Het schema is ook te downloaden van
www.vgnkleio.nl/kleio.

De Korea-oorlog (1950-1953) komt in de stofomschrijving slechts summier aan bod.

De Verenigde Staten en hun federale overheid 1865-1965

Thomas Jefferson (rechts), Benjamin Franklin (links), and John Adams (midden) werken aan de Declaration of Independence in Philadelphia. Jean Leon Gerome Ferris/Library of Congress.

Staatsinrichting VS

- 1776 onafhankelijkheid van Engeland
- 1787 (Founding Fathers:) **grondwet**, uitgaand van *trias politica* (Montesquieu)
 - federalisme: federale overheid regelt buitenlandse politiek, defensie, financiën en economisch verkeer tussen deelstaten; deelstaten zijn autonoom op o.a. onderwijs, politie, rechtspraak

uitvoerende macht: PRESIDENT (4j)

- staatshoofd, regeringsleider + opperbevelhebber
- benoemt ministers + hoge ambtenaren + leden Hooggerechtshof
- suspensief veto
- (rol VS wereld → *imperial presidency*)

wetgevende macht: CONGRES

- keurt wetten, begrotingen, benoemingen goed
- recht van *impeachment*
- 2/3 meerderheid kan presidentieel veto opheffen

rechterlijke macht: HOOGGERECHTSHOF

- toetsing wetten aan Grondwet

amendementen + federale wetten zijn bindend voor deelstaatwetgeving, maar reikwijdte kan door deelstaten worden ingeperkt.

PARTIJEN

	REPUBLIKEINEN (1854)	DEMOCRATEN
1865 - ± 1900	Afschaffing slavernij (Burgeroorlog); opkomen voor zwarten <i>Free labor</i> Krachtige (federale) overheid Invoerrechten ten bate van industrie	Tegen regulerende overheid Voor <i>states rights</i> <i>Aanhang</i> : • blanke zuiderlingen • westelijke pioniers • immigranten in steden
Na ± 1900	<i>Aanhang</i> : bourgeoisie en bedrijfsleven Conservatisme: • tegen immigratiestroom • voor moreel appèl	Komen op voor kleine man Voor activistische overheid (soc.-econ.) Verzorgingsstaat, <i>big government</i>

Periode 1: 1865 - 1918

	A. Industrialisatie en haar politiek-maatschappelijke invloed <i>Liberale traditie ↔ regulerende overheid</i>	B. Ontwikkeling burgerrechten <i>Status zwarte bevolking</i>	C. Buitenlands beleid <i>Expansie VS</i>
	Tot 1865:VS overwegend agrarisch. factoren <i>industrialisatie</i>: - grondstoffen - werkrachten - activiteit ondernemers - spoorwegen, communicatie overheid: econ. liberalisme, maar wel tariefpolitiek tegen 1900: corporaties, <i>trusts</i>, kartels verdringen fam. bedrijven technologie → massaproductie sociale/etnische tegenstellingen invloed grootindustrie op overheid 1886 organisatie arbeiders: <i>AFL</i> (stakingen+geweld wekken weezin publiek) organisatie boeren: <i>People's Party</i> (=populisten), tegen grootkapitaal, voor kleinsteds Amerika, maar wel voor modernisering landbouw <i>Progressive Movement</i>: hervormers uit middenklasse; doelen: democratisering; tegen macht grootindustrie; industrieel Amerika opvoeden; middelen: - opvang immigranten - onderzoeksjournalistiek die misstanden toont	(1863) afschaffing slavernij → ex-slaven dienen in leger Noord 13e amendement: verbod slavernij 14e amendement: gelijke behandeling ongeacht kleur 15e amendement: zwart kiesrecht 1865-1877 Reconstruction → zwarten (<i>Freedmen</i>) beschermd Na 1877: begin segregatie: - <i>Jim Crow</i>-wetten - Terrorisering KKK e.a. Karig, afhankelijk bestaan van freedmen als <i>sharecroppers</i> Katoenoogst onder druk prijsdaling Landbouwdepressie → zorgen voor sharecroppers Tegen 1900: Booker T. Washington komt op voor zwarten d.m.v. vakopleiding; zijn weg naar emancipatie: goed gedrag + scholing = respect winnen W.E.B. Dubois e.a. zien dit als aanpassing aan racistische samenleving → 1909 <i>NAACP</i>, die via rechtszaken ongelijkheid wil bestrijden Presidenten bestrijden segregatie niet (zien blanke kiezers naar de ogen).	Afzijdigheid VS in Europese zaken vanaf 1823 (Monroe-doctrine) Voorop staat: <i>frontier</i> verleggen = continentale uitbreiding <i>Manifest destiny</i>: ontsluiting continent = lotsbestemming VS 1869 1e transcontinentale spoorlijn, geografische afronding industriële uitgroei zet afzijdigheid onder druk (al vanaf opening Japan 1853) 1883 begin VS-vloot econ., pol. en ideologische motieven → interesse voor Azië en Latijns-Amerika <i>Open Door Policy</i> (±1900) dekmantel voor veiligstelling Aziatische markten voor VS. 1898: <u>Spaans-Amerikaanse oorlog</u> (met discussies over imperialisme) versterkt VS-positie in Caribisch gebied en Stille Oceaan - Cuba: protectoraat - Filippijnen: ± kolonie - Concessie Panama Kanaal Theodore Roosevelt is actief in buitenlandse politiek, VS groeien naar wereldmacht. Amerikaanse troepen ingezet om belangen in o.a. China, Japan, Cuba, Mexico te waarborgen.
1901-1909 Theodore Roosevelt (Rep.)			
1913-1921 Woodrow Wilson (Dem.) ↓	Roosevelt en Wilson: actieve wetgeving → aanpassing industr. samenleving; minder materialisme; oog voor individu		
↓	WO I (VS: 1917-1918): Groeiende overheidsuitgaven <i>War Industries board</i> regelt oorlogseconomie + Am. markt Overheidsbemoeienis tot eind WO I	WO I: - Deelname zwarte soldaten - zwarten in oorlogsindustrie → Zwarten strijdbaarder	WO I: VS eerst neutraal 1915 torpedering <i>Lusitania</i> 1917 Onbeperkte Duikbotenoorlog + Zimmermann-telegram → Wilson verklaart oorlog aan DL <i>'To make the world safe for democracy'</i>

Periode 2: 1918 - 1945

	A. Industrialisatie en haar politiek-maatschappelijke invloed <i>Liberaal traditie ↔ regulerende overheid</i>	B. Ontwikkeling burgerrechten <i>Status zwarte bevolking</i>	C. Buitenlands beleid <i>Expansie VS</i>
↓ 1913-1921 Woodrow Wilson (Dem.)	1919-1920: Red Scare na Russ. Revolutie stakingen arbeiders →→→→→ einde invloed <i>Progressives</i>	→ arrestaties 'communisten', in strijd met burgerrechten	1919 Wilson te Versailles: <i>Veertien Punten</i> : - internationaal rechtssysteem - zelfbeschikkingsrecht volkeren - afzien van oorlog - Volkenbond
1921-1923 Warren Harding (Rep.)	Harding en Coolidge : varen blind op vrije marktmechanisme Nieuwe industrietakken (elektronica) met concentraties	raciale onlusten: zwarten staken/demonstreren, dit lokt blank geweld uit zwarten als stakingsbrekers	(1919) Congres verworpt 'Versailles' (bang voor verlies soevereiniteit) herwaardering oude Am. waarden
1923-1929 Calvin Coolidge (Rep.)	Rationalisatie + efficiency → prijsdaling; die leidt mét loonstijging tot welvaart Consumptiegroei o.i.v. reclame Optimisme rond <i>New Capitalism</i>	zwarte migratie: van zuidelijke platteland naar noordelijke steden	internationaal ingrijpen slechts uit eigenbelang VS en ad hoc protectionisme
1929-1933 Herbert Hoover (Rep.)	Massamedia: boodschap van harmonie + antisocialisme Structurele zwaktes: - landbouw - textiel, spoorwegen, mijnen - ongelijke inkomens - overproductie → 1929 storten aandelen in → recessie wordt depressie faillissementen banken Hoover weet geen antwoord → (wil marktmechanisme behouden, beperkt overheidsingrijpen) → toename problemen	- gettovorming - zwarten ongeschoold werk → protestacties, rechtszaken 1929 beurskrach: zwarten de dupe	relatie tot <i>Latijns-Amerika</i> : - VS eigenbelang voorop - exclusieve VS invloedssfeer, - economisch imperialisme - mogelijkheid gewapend ingrijpen geen volledige terugkeer in isolationisme (welbegrepen eigenbelang)
1933-1945 Franklin D. Roosevelt (Dem.) ↓ ↓ ↓	Roosevelt: New Deal brengt actieve rol overheid: wetten; organisaties New Deal : afkeuring zakenlieden, maar steun electoraat Hooggerechtshof: 'wetten (NRA) ongrondwettig' hervormingen tweede New Deal : blokkade REP. + Zuid. DEM	New Deal : Zwarten uiten waardering én ontevredenheid. Discriminatie zwarte werklozen door uitkeringsbureaus. Roosevelt moet blanke kiezers naar de ogen zien. 37 zelfhulporganisaties voor/door zwarten gerechtelijke discriminatie: blanke jury's	Roosevelt: ' <i>Good neighbour policy</i> ' jemens Latijns-Amerika → econ. samenwerking, leningen, Opkomst fascisme: <i>Open Door Policy</i> Azië onder druk Isolationisme: 1935 neutraliteitswet
↓ ↓	WO II: einde werkloosheid Productieverdubbeling, tekort arbeidskrachten → vrouwenarbeid, vakbeweging meer macht	WO II: Federaal beleid: in legeronderdelen toenemende rechtsgelijkheid blank/zwart	WO II: <i>Lend Lease Act Atlantic Charter</i> Pearl Harbor → Jap+DI+It ↔ VS 1945 Jalta: kwestie-Polen; Verenigde Naties

Periode 3: 1945 - 1965

	A. Industrialisatie en haar politiek-maatschappelijke invloed <i>Liberale traditie ↔ regulerende overheid</i>	B. Ontwikkeling burgerrechten <i>Status zwarte bevolking</i>	C. Buitenlands beleid <i>Expansie VS</i>
1945-1953 Harry S. Truman (Dem.)	Geen depressie: productie duurzame consumptiegoederen '46 <i>GI-Bill</i> : soepele demobilisatie Truman wil <i>New Deal</i> redden tegen Rep. meerderheid in babyboom → impuls arbeidsproductiviteit welvaartsgroei voor blanke arbeiders en middenklasse 1948 Trumans 2e termijn: belofte <i>Fair Deal</i> , effectief tegengewerkt door conservatief Congres	Truman agendeert burgerrechten: fed.regering moet zwarten beschermen verbodsregels discriminatie binnen federale overheid jaren '50: groei zwarte middenklasse blanke acceptatie gemengde samenleving 1954: NAACP wint 'Brown': segregatie onderwijs ongrondwettig 1955: Rosa staat niet op → ds. King : busboycot, geweldloos verzet, <i>sit ins</i> , marsen voor kiesrecht	Truman hard t.o. Sovjet-Unie 1945 Potsdam: bezetting Duitsland; die loopt uit op Duitse deling 1949 VS-atoombom moet SU imponeren VS ziet SU als gevaar voor kap. En democratie; SU ziet in vrijhandels-streven VS 'westers imperialisme' Koude Oorlog: VS centrale rol als wereldleider (basis in WO II) Militair-industrieel complex
1953-1961 Dwight D. Eisenhower (Rep.)	onder Eisenhower groeit militairindustrieel complex - einde loon- en prijscontrole - korting subsidie boeren - rest <i>New Deal</i> + <i>Fair Deal</i> intact	zuidelijke blanken zetten zich schrap: opleving KKK	1947: Trumandoctrine , Marshallplan <i>containment</i> -politiek 1948: blokkade Berlijn 1949: SU-atoombom; China communistisch; oprichting NAVO 1950-53 oorlog Korea McCarthyisme (1950-1954), optie nucleair wapen tegen comm. agressie
1961-1963 John F. Kennedy (Dem.)	Welvaart, maar kritiek Galbraith op gebrek overheidsbeleid + nadelen consumptiemaatschappij. Hij pleit voor beter onderwijs ↓ Kennedy wil met <i>New Frontier</i> natie in beweging, maar Congres steekt daar stokje voor	1957 Little Rock: Eisenhower zet nationale garde in tv-beelden raciaal geweld Kennedy agendeert <i>Civil Rights</i> , aangespoord door Mars op Washington 1963	<i>Dominotheorie</i> → Eisenhower steunt Zuid-Vietnam 1957 begin ruimterace SU ↔ VS (1961) Kennedy wil man op maan → elan
1963-1969 Lyndon B. Johnson (Dem.) ↓	1964: Johnson <i>Great Society</i> belooft war on poverty steun van Dem. meerderheid in Congres	1964: Johnson tekent <i>Civil Rights Act</i> 1965: idem <i>Voting Rights Act</i> zwarte radicalisering → <i>Nation of Islam</i> en <i>Black Panthers</i> → rellen zwarten ↔ gezaghebbers	1961: crisis rond Berlijnse Muur: Kennedy mijdt confrontatie met SU 1962: Cuba crisis (na revolutie Castro 1959): VS nu wel oog in oog met SU; riskante politiek, gevolgd door stappen tegen nucleaire dreiging
↓	VIETNAMEERLOG → - hoge kosten → bezuiniging op hervormingsuitgaven - protesten studenten + zwarten - kritiek op consumptiemaatschappij → sociale onrust - regulerende rol overheid ter discussie		VIETNAMEERLOG: Kennedy 'zet' steun aan Zuid-Vietnam 'voort', Johnson ook, Maar beiden verlegen over ondemocratisch Saigon-bewind 1964 <i>Tonkin-resolutie</i> → escalatie, massale troepenverzending Protesten in VS → heroverweging rol VS in wereld